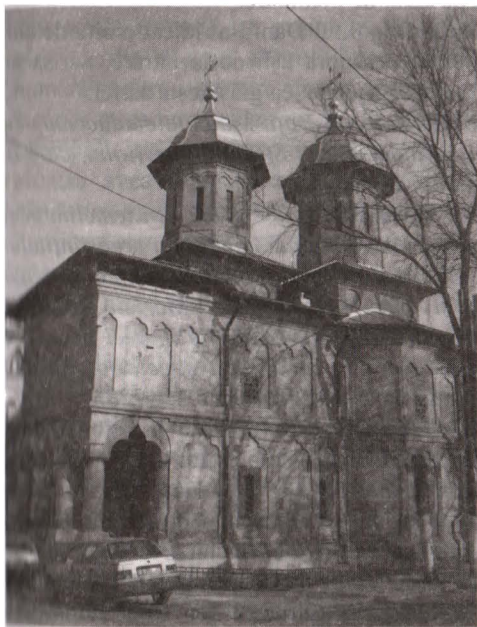

Biserica cu Sfinți din București

Grina-Mihaela RAFAILĂ

Astăzi, în spatele blocurilor de pe Calea Moșilor, la intersecția cu strada Sfinților, dăinuiește o biserică, deosebit monument istoric, numită „cu Sfinți” sau „cu Sibile”. Inițial, construită din lemn, acest lăcaș va fi reclădit din zid, în forma care se păstrează și astăzi, de către mitropolitul Daniil al Țării Românești. În apropierea acestei biserici curgea pâraul Bucureștioara, afluent al Dâmboviței, care tăia Podul Târgului de Afară, fiind în timpul lui Matei Basarab și bariera orașului¹. Nu se știe când a fost clădită biserica, însă, la 15 februarie 1696, un ieromonah Filotei, pe nume de mirean Hierea, o va închina Mitropoliei Ungro - Vlahiei cu „tot ce se afla într-însa, cu cărți, cu odrăjdii și cu locul cât ieste îngrădit cu bolovani și pînă de acolo”².

Documentele îl menționează pe Popa Hierea din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, ca fiind originar din Băjești, sat așezat pe apa Mostiștei, care ulterior se va numi Mariuța, după numele Mariei, fata acestuia. Este pomenit mai întâi ca mirean la 1670 „Fierea ot Băjești, feciorul lui Stuen aprod” însă după o anumită dată se va face preot, întrucât toate documentele de după 1677 îl citează numai sub numele de Popa Hierea. Așadar biserica a fost ridicată după anul 1677, când Hierea a fost hirotonisit, probabil în preajma anului 1680.

Când avea să o închine Mitropoliei, prin actul de danie din 15 februarie 1696, biserica există de ceva vreme și ctitorul ei făcea acest gest întrucât ajunsese la bătrânețe și se temea să nu treacă la cele veșnice fără a-și fi orânduit cele necesare mântuirii sufletului său.

La ridicarea bisericii ctitorul va fi ajutat și de un oarecare Pană, așa cum rezultă dintr-o însemnare făcută pe un Triod al bisericii la anul 1791-1792³. Pentru

¹ Potru, Din Bucureștii de altă dată, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 161

² Dumitru L. Ioniță, Biserica cu Sfinți din București, extras din revista „Biserica Ortodoxă Română”, nr. LVI, nr 1 - 4, p. 4

³ Stoicescu, Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București. Editura Academiei, București, 1961, p. 269

întreținerea ctitoriei sale, Popa Hierea va face danie jumătate din moșia sa de la Băjești de apa Mostiștei, la care se adaugă și 5 pogoane de vie în dealul Dobrotenilor, din județul Saac. Dania este întărită cu blestem de Teodosie, mitropolitul Ungro - Vlahiei la 5 martie 1696 și de Atanasie, patriarhul Antiohiei la 8 februarie 1701⁴. După ce își pierde prezbitera, Popa Hierea se călugărește, luând numele de Filotei și cu acesta va semna pe actul de închinare.

Pe locul vechii biserici de lemn, mitropolitul Daniil a ridicat o alta de zid, a cărei dată se cunoaște din pisania așezată deasupra ușii de la intrare. Scrisă în relief, cu litere chirilice și încadrată de motive vegetale, ea glăsuiește astfel:

„†De(n)tru ale tale, fie spășitorule, și precurații Maici tale aducem, cu vrerea Tatălui și cu ajutoriul Fiului și cu îndemnarea Sf(ă)ntului D(u)hu, care o Dumnezeire în Troiță, să proslăvește, aminu.

† Ziditu-s-au această sf(ă)ntă și dumnezeiască beserică den temeliia ei și s-au zugrăvit și s-au înfrumusețat precum se vede cu toată cheltuiala preasfințitulu Mitrop(o)lit al Ungrovlahiei, chir Daniil, întru slava și cinstea Intrării în beserică a preasfintei Născătoare de Dumnezeu și purerea Fecioarei Mariei, în zilele prealuminatului domn Io Nico(l)ae Alexandru Voevod, ca să fie în veci pomenit sfinții sale și a totu neamului sfinții sale și celoru ce au ajutat și celor ce vor mai ajuta; și s-au săvârșitu în zioa dentă a lunii lui aprilie leat 7236" (-1728)⁵.

Din pisanie se observă faptul că popa Hierea nu este menționat, înmă tradiția l-a păstrat și pe el alături de mitropolitul Daniil, drept ctitor al bisericii, fiind pomenit la ieșirea cu Sfintele Daruri. Aceasta din cauză că noul lăcaș este ridicat pe locul celui vechi și totodată, mitropolitul se va folosi tocmai de venitul moșiei Băjești, care fusese lăsată danie de popa Hierea o dată cu închinarea ctitoriei sale Mitropoliei, la anul 1696. Bătrânii povesteau că pe la anul 1726, Nicolae Vodă Mavrocordat împreună cu mitropolitul Daniil, în drumul lor spre mănăstirea Pantelimon, au trecut pe lângă biserica lui popa Hierea pe care au văzut-o în ruină, fiind făcută din lemn. Ei au hotărât zidirea pe locul bisericii ruinate a uneia noi de zid, pentru care au și depus câte cinci pungi de bani. Noua biserică va fi ridicată doi ani mai târziu⁶, purtând în continuare hramul Vovidenia, adică Intrarea Maicii Domnului în biserică, celebrată în calendarul ortodox pe 21 noiembrie.

Alături de acest hram, biserica mai prăznuiește alte două hramuri: Sfântul Ierarh Nicolae, sărbătorit pe 6 decembrie și Sfântul Mare Mucenic Haralambie sărbătorit pe 10 februarie.

După 1728, când mitropolitul Daniil edificase biserica sa, pe pereții exteriori ai acesteia vor fi zugrăviți filozofii din antichitate dar și sibile, adică preotese greco-romane. De la aceste personaje feminine, biserica s-a numit "a Sibilelor" sau "cu Sibile", iar mai târziu, enoriașii o vor numi biserica "cu Sfinții" deoarece pe pereții lăcașurilor de cult nu puteau fi zugrăviți decât sfinți, denumire cunoscută mai ales de la începutul secolului al XIX-lea. În planurile Bucureștilor

⁴ Lucia Stoica, Nicolae Ionescu - Ghiena sicol., Atlas - Ghid, vol. II, Editura Ergorom '79, București, p. 11

⁵ Al. Elian, Inscriptiile medievale ale României. Orașul București, vol I, Editura Academiei București, 1965, p. 366 - 367

⁶ Dumitru L. Ioniță, op. cit., p. 8

datorate lui F. Ernst de la 1791 și lui F.B. Purcel realizat între anii 1789 - 1791, biserica apare cu numele de „Sivitili”⁷. Însă denumirea de biserică „cu Sibile” este mai puțin utilizată, deoarece în diferite catastihuri este trecută cu numele de „Sfinți” sau „cu Sfinți”.

La 22 iulie 1795 domnitorul Alexandru Moruzi poruncește printr-un pitac lui Isaac Ralet, fost mare vistiernic, ca împreună cu cișmigi-basa să verifice toate numelele din oraș, iar printre cele stricate o găsește și pe cea din spatele acestei biserici, din dreptul altarului⁸. La jumătatea secolului al XIX-lea biserica se numără printre cele care țineau școli, dar localul era mizerabil cu totul⁹. Deseori biserica avea nevoie de reparații, astfel că preoții și enoriașii se adresau cu jalbă la Mitropolie solicitând repararea ei, pentru că era metoh al Mitropoliei, și ca atare aceasta avea obligația să-i poarte de grijă. După legea secularizării averilor mănăstirești, din decembrie 1863, biserica, ca și celelalte lăcașe de cult, va trece sub îngrijirea statului care va efectua reparațiile necesare fie prin Primăria Capitalei, fie prin Comisia monumentelor istorice. Datorită acestor reparații, biserica s-a putut menține într-o stare satisfăcătoare în pofida vechimii ei.

După rezidirea bisericii, se pare că o primă reparație a fost făcută de către mitropolitul Neofit Cretanul¹⁰, fost mitropolit al Mirelor și care a păstrorit Mitropolia Ungro-Vlahiei între anii 1736-1753. Însă dintr-o jalbă a enoriașilor către domnitorul Alexandru Ghica din 1839, se poate afirma cu siguranță că primele „meremeturi” au fost făcute în timpul mitropolitului Nectarie, probabil între anii 1812-1819¹¹. Fiind grav afectată de cutremurul din 1838, enoriașii se adresează domnitorului cu o jalbă în anul următor cerând repararea ei, dar nu se întreprinde nimic în acest sens. În anul 1844, petiționarii revin și se adresează Mitropoliei cerând reparația bisericii, dar nici acum nu se ia nici o măsură. După ce se vor adresa Poliției Capitalei, abia atunci intervine Mitropolia, astfel că în 1845 turla va fi distrusă și înlocuită cu una de lemn, meșteri fiind Sortir Anastasiu și Simion Dumian, ce vor fi răsplătiți cu suma de 5800 de lei, apreciindu-se că „meremetul” lor a fost „lucrat cu bună arhitectură, țepenie și întocmai după contract, însă și ceva mai mult, niște legături de fer”¹².

După anul 1860, Mitropolia nu va mai participa la reparațiile bisericii întrucât urmașii papei Hierea s-ar fi amestecat mai mult decât trebuia în avutul bisericii, pe care chiar l-au și înstrăinat. În aceste condiții, enoriașii se vor adresa Ministerului, cerând ajutor pentru reparația împrejmuirii bisericii care se dădămasse din pricina vechimii, fiind de uluci. Ministerul va însărcina un arhitect care va analiza situația la fața locului și va propune realizarea acestei lucrări, care din lipsa de fonduri nu se va întreprinde în 1861, ci în anul următor. De la începuturi, biserica a avut în jur case pentru locuința preotului, dar fiind din paiantă, învelite cu olane și în stare de ruină, se va decide, în 1878, printr-un proces verbal al arhitectului

⁷ D. Florescu, *Din vechiul București*, 1935, p. 42

⁸ U. Potra, *op. cit.*, p. 127

⁹ V.A. Urechia, *Istoria școlilor de la 1800 - 1864*, tom. III, *Imprimeria statului, București*, 1894, p. 104

¹⁰ N. Iorga, *Istoria Bucureștilor*, Ediția Municipiului București, București, 1939, p. 128

¹¹ Dumitru L. Ioniță, *op. cit.*, p. 12

¹² *Ibidem*, p. 13

Primăriei, desființarea acestora până la jumătatea lunii octombrie. Acțiunea va fi definitivată în anul 1880 și o dată cu dărâmarea caselor va fi îndepărtat și zidul împrejmuitor, care, deși fusese reparat, se ruinase. În locul zidului se va ridica un grilaj de scândură, dar și acesta va fi înlăturat, ulterior, cu prilejul lărgirii străzilor Calea Moșilor și Strada Sfinților, în timpul primăriatului lui Pache - Protopopescu¹³. Totuși biserica mai avea nevoie și de alte reparații întrucât zidurile ei începuseră să se fisureze, prin acoperiș apa curgea înăuntru pe pereți afectând zugrăveala. Lucrările începute în 1897 se vor limita doar la pictură.

În cursul anului 1912, deoarece zidurile se ruinaseră și ajunseseră o primejdie pentru credincioșii care veneau la slujbă, biserica a fost închisă până în anul 1931. În acest timp s-au întreprins cele mai importante reparații supravegheate de către arhitectul Grigore Cerchez, sub directa oblăduire a Comisiunii Monumentelor Istorice. Astfel, s-au refăcut temeliiile cu mortar și ciment, în interior s-a săpat un canal de-a lungul zidurilor pentru a le feri de umezeală, s-au refăcut coloanele împreună cu arcurile de deasupra, dintre naos și pronaos, s-au făcut cele două turle din zid ca și acoperișul lor, așa cum rezultă din rapoartele Serviciului tehnic al monumentelor istorice întocmite în anii 1921 - 1922¹⁴.

Din păcate, cât timp biserica a fost închisă unele lucruri au fost înstrăinate ca de pildă clopotul cel vechi, luat de germani în timpul primei conflagrații mondiale va ajunge la biserica Oțetari, după 1918. De asemenea, a dispărut și vechiul mobilier. O altă reparație a fost întreprinsă în anul 1968 la stăruințele preotului Șerban Gheorghe, când se restaurează și pictura¹⁵. Recent podoaba murală a fost restaurată în anul 1995 de către pictorul Mihai Stinghe¹⁶.

Ca desfășurare, biserica prezintă un plan trilobat, cu pronaos ușor prelungit, deasupra căruia se înalță clopotnița, scara de acces către aceasta fiind dispusă într-un turn special alipit fațadei de nord¹⁷. Decorul exterior este caracteristic primei jumătăți a secolului al XVIII-lea, fiind ilustrat de două registre de firide oarbe formate de arcaturi polilobate în acoladă, care se sprijină pe pilaștii drepți, cu câte un singur arc polilobat și foarte frământat pe registrul inferior și cu arcuri duble trilobate dispuse pe un singur panou în registrul superior¹⁸. Brăul de zidărie care separă cele două registre încinge biserica pe mijloc și este decorat cu un ornament uniform de pictură.

Un interes deosebit pentru această biserică a stârnit și pictura cu care aceasta este împodobită. Se numără printre puținele biserici din țară, unde pe pereții exteriori sunt zugrăviți filozofi și sibile, personaje care cum s-a remarcat mai sus nu trebuie să fie confundate cu sfinții. Însă acestor filozofi li s-a dat un loc printre sfinți, deoarece prin scrierile lor au adus bune servicii Creștinismului în ce privește

¹³ Ibidem, p. 14

¹⁴ Ibidem, p. 15

¹⁵ Constantin Simionescu, București. Biserici, mănăstiri, lăcașuri sfinte, Editura Intact, București, 1995, p. 22

¹⁶ Lucia Stoica, N. Ionescu - Ghinea și col., op. cit., I, p. 55

¹⁷ Arh. Gr. Ionescu, Istoria arhitecturii românești din cele mai vechi timpuri până la 1900, București, 1937, pp. 219 - 220

¹⁸ Arh. Gr. Ionescu, București. Ghid istoric și artistic, Fundația pentru Literatură și Artă, Regele Carol al II-lea, București, 1938, p. 187

divinitatea lui Iisus, în timp ce preteșele păgâne au prevestit nașterea, viața, moartea și învierea lui Hristos¹⁹. Asemenea picturi se mai pot vedea la biserica Mirauților din Suceava, la Sfântul Nicolae din Iași, Voroneț, Vatra Moldoviței și Humor din Bucovina sau paraclisul Episcopiei din Râmnicu - Vâlcea²⁰.

Firidele din registrul superior încadrează portrete de filozofi și de sibile lucrate în tehnică „al fresco”²¹. Astfel, sunt zugrăviți filozofi ale căror nume doar în parte mai pot fi descifrate precum: Tucidide, Platon, Thales, Fokidi, Erișis, Stoicin, Plutarh, Aristotel și sibilele Eritria, Cumea, Frighia, Lavina, Sardica, Himeria, Heles (pontica), Delfica, Persica, la care se adaugă alte două portrete, de filozofi sau sibile, care sunt șterse în întregime. Sub fiecare portret erau scrise cu litere chirilice numele personajelor și scurte pasaje biblice.

Pe zidul din față, de deasupra pridvorului, este zugrăvit hramul bisericii „Intrarea Maicii Domnului în Biserică”, încadrat de o parte și de alta de celelalte hramuri, respectiv Sfântul Mare Mucenic Haralambie și Sfântul Ierarh Nicolae. Se pare, că această pictură nu este vechea podoabă murală datorată mitropolitului Daniil, care în decursul timpului a necesitat mai multe refaceri.

O primă reparație a picturii exterioare s-a făcut la 1897 datorată meșterilor Ițic și Iosif Serafim. La restaurarea dintre anii 1925 - 1931, chipurile filozofilor și ale sibilelor au fost doar spălate, fără a fi refăcute acolo unde era nevoie și din această cauză abia se mai întrezăresc astăzi. Ferestrele sunt înconjurată de încadramente de piatră sculptate ce redau ramuri încovoiate și strânse în brățari²².

Pridvorul din față este un adaos ulterior, ridicat până la cornișa lăcașului pe toată lățimea pronaosului, și se sprijină pe stâlpi masivi din zidărie, fără capitel și cu buza simplă. Este acoperit de două calote sferice, despărțite de un arc lat. În această parte a bisericii, pe peretele de răsărit mai pot fi identificate fragmente din „Judecata de Apoi”, iar pe peretele opus și între cele două arcade ale pereților laterali sunt reprezentate scene izolate din „Creația Lumii”, precum: „Adam și Eva ispitiți de șarpe” sau „Izgonirea din Rai”, în timp ce deasupra arcașelor sunt zugrăvite scene de la „Cele șapte concilii ecumenice”. În pridvor, ca și în biserică, se află mormintele urmașilor Popei Hierea.

Pronaosul ușor supralărgit este despărțit de naos printr-un perete ce prezintă trei arcade în plin cintru, care se sprijină pe două coloane cu pedestraluri și este acoperit cu o boltă semisferică rezemată pe patru arce în consolă. Deasupra pronaosului sunt zugrăviți ctitorii acestui lăcaș. Astfel, în dreapta este reprezentat „Mitropolitul Daniil” și „un boier cu barba neagra, ișlic negru cu fund alb, anterior negru verde, brâu galben, giubea verde cu blană neagră”, care ar putea fi un ajutor al Mitropolitului Daniil de la 1728 sau chiar Popa Hierea²³. În stânga este zugrăvit Alexandru Vodă Mavrocordat împreună cu Doamna Smaranda, a treia soție a sa,

¹⁹ Dumitru L. Ioniță, op. cit, p. 16

²⁰ Ibidem, p. 16, nota 1

²¹ Arh. Gr. Ionescu, op. cit., p. 188

²² Arhitect Al. M. Zagoritz, Sculpturi în piatră de la bisericile munteneste, Tipografia „Gutenberg”, București, 1913, p. 7

²³ C. I. Filitti, Chipurile lui Nicolae Vodă Mavrocordat și familiei sale în biserici bucureștene, în: Convorbiri Literare”, LVIII, 1926, p. 425

iar în planul inferior, cei doi copii, Smaranda și Alexandru, proveniți din această căsătorie. Trebuie să precizăm că în inscripția de sub tabloul votiv apare „Ecaterina Doamna”, deși este înfățișată Smaranda²⁴. Alături de ctitori mai sunt zugrăvite chipurile Sfântului Ioan cel Nou, Sfântul Grigorie Decapolitul și Sfântul Nicodim cel Sfânt de la Tismana. Deasupra și de jur împrejur sunt reprezentate cele 24 de scene ale „Imnului Acatist”, iar pe calotă „Fecioara cu Iisus în brațe”.

Partea cea mai îngustă a naosului este acoperită cu o arcadă largă, iar peste zona centrală, cu absidele laterale puțin reliefate, se înalță turla sprijinită pe arce laterale, cu un tambur înalt și încheiat cu o cupolă semisferică. Ambele turlă au bazele pătrate, un tambur octogonal la exterior și acoperiș în formă de clopot și învelit cu tablă. În această parte a bisericii sunt pictate „Scene din viața lui Iisus”, dintre care unele sunt șterse, iar altele au fost rețușate.

Altarul prezintă o boltă cilindrică terminată cu o calotă sferică și se sprijină pe o consolă continuă. Pe pereții Sfântului Altar sunt zugrăviți „Sfinții Episcopi”, „Liturghia Apostolilor”, scenă în care Iisus este pictat de două ori, de o parte și de alta a ferestrei și „Sacrificiul lui Abraam”, iar pe calotă este înfățișată „Fecioara cu Pruncul în brațe”. Pictura interioară, de factură bizantină, a fost refăcută în mai multe rânduri. În 1897, pictorii Ițic și Iosif, la cererea preoților bisericii, vor înlocui în mai multe părți pictura veche cu tablouri noi, nu foarte reușite, motiv pentru care la restaurarea desfășurată între 1925 - 1931 s-a avut în vedere, în principal, mai mult spălarea acesteia pentru a nu se afecta și în ceea ce mai rămăsese din vechea pictură. Această ultimă restaurare a fost făcută de către pictorul Paul Molda sub directa supraveghere a Comisiei Monumentelor Istorice. Turla a fost refăcută abia în anul 1933.

În strana acestei biserici printre cei care au participat la desfășurarea slujbelor a fost și Anton Pann, menționat în anul 1812²⁵. Pe lângă casele locuitorilor din această mahala, care numără doar 35 de gospodării²⁶, în fața bisericii se află Hanul mănăstirii Cernica²⁷. De-a lungul timpului biserica a adăpostit obiecte de valoare, cum sunt „un Apostol”, tipărit la Buzău în anul 1704, un „Penticostarion”, de la Râmnic - 1643, Minee pe diferite luni ale anului, o „Evanghelie” tipărită la București la 7288 (1750), Liturghiere, Trioduri, un exemplar din „Viețile Sfinților”, pe luna decembrie tipărit la 1855, un potir cu inscripție pe el, două frumoase cruci, ripide pentru Sfânta Masa, s.a.

Biserica cu Sfinți, monument istoric al Capitalei plasată în imediată vecinătate a Podului Târgului de Afară, artera care lega centrul politic - economic - administrativ al Bucureștilor de bariera de răsărit și mai des de satele din împrejurimi, a reușit să ajungă până în zilele noastre grație interesului arătat de preoții care au slujit de-a lungul timpului, dar și a efortului desfășurat de Comisie

²⁴ Ibidem, Biserici și ctitori, în „Convorbiri Literare”, LVIII, 1926, p. 26

²⁵ Dumitru L. Ioniță - op. cit., p. 25

²⁶ Documente privind istoria orașului București, Muzeul de istorie a orașului București, București, 1960, p. 270 sau Constantin C. Giurescu - Istoria Bucureștilor, ediția a II-a, Editura Sport - Turism, București, 1979, p. 302

²⁷ Ibidem p. 264

monumentelor istorice între anii 1912 - 1931 și de credincioșii parohiei. Este o biserică de mahala a cărei desfășurare se încadrează în specificul arhitecturii oltenesti a sfârșitului de secol XVII a cărei particularitate este relevată în mod deosebit de pictura exterioară ce prezintă așa cum s-a subliniat și anterior portrete de filozofi și sibile greco - romane.

The BISERICA CU SFINTI Church in Bucharest SUMMARY

This church took its name after the sibyls and Greek philosophers' images painted on its outside walls, as they had predicted characters and events of the New Testament. The church was built during the second half of the 17th century - probably by the year 1680 - and it undertook several re-buildings and repairs. It remains one of the most interesting churches in Bucharest, not far from the Calea Moșilor.

Bibliografie selectivă:

- *** *Colecția de documente a Muzeului Municipiului București*
- *** *Documente privind istoria orașului București*, Muzeul de istorie a orașului București, 1960
- Herindei, Dan și Bonifaciu, Sebastian** - *Ghid turistic*, Editura Sport - Turism, București, 1978
- Florescu, Costin Dacus** - *Bisericile Bucureștiului*, vol. II, București, 2000
- Florescu, George D.** - *Din vechiul București. Biserici, curți boierești și hanuri între anii 1790 - 1791 după două planuri inedite*, f.e., f.l., 1935

- Giurescu, Constantin C.** - *Istoria Bucureștilor*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Sport - Turism, București, 1979
- Filitti, C.I.** - *Chipurile lui Nicolae Vodă Mavrocordat și familiei sale în biserici bucureștene și Biserici și ctitori în: „Convorbiri literare”* LVII, 1926
- Arh. Ionescu Grigore** - *Istoria arhitecturii românești din cele mai vechi timpuri pâna la 1900, f.e.*, București, MCMXXXVIII (1937)
- Idem** - *Ghid istoric și artistic*, Fundația pentru literatură și artă. Regele Carol al II-lea, București, 1938
- Ioniță, Dumitru L.** - *Biserica cu Sfinți din București*, extras din revista „Biserica Ortodoxă Română”, an LVI (1938), nr. 1 - 4, ianuarie - aprilie
- Ionnescu - Gion, G.I.** - *Istoria Bucureștilor*, Editura Socec, București, 1899
- Iorga, Nicolae** - *Istoria Bucureștilor*, ediția Municipiului București, București, 1939
- Potra, George** - *Din Bucureștii de altă dată*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981
- Simionescu, Constantin** - *București. Biserici, mănăstiri, locașuri sfinte*, Editura Intact, București, 1995
- Stoica, Lucia, Ionescu - Ghinea, N. și col.** - *Atlas - Ghid. Istoria și arhitectura lăcașurilor de cult din București*, vol. I - II, Editura Ergorom 79, București. 2000
- Stoicescu, Nicolae** - *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, Editura Academiei, București, 1961
- Urechia, V.A.** - *Istoria școalelor de la 1800 - 1864*, Imprimeria statului, tom. III, București, 1894
- Arhitect Zagoritz, Al. M.** - *Sculpturi în piatră de la biserici munteneste*, Tipografia „Gutenberg”, București, 1913